

En kulturhistorisk funktionalist

Ragnar Hjorth var under trettio år en av de högsta tjänstemännen hos Fastighetsverkets föregångare – Byggnadsstyrelsen – och samtidigt en framstående utövande arkitekt. Som ämbetsman och restaureringsarkitekt hade han stor betydelse för svensk kulturminnesvård och som nyskapande arkitekt utförde han bland annat Nobelstiftelsens hus och Tekniska museet.

I Byggnadsstyrelsens sessionssal i Preisiska huset vid Drottninggatan presiderar generaldirektören Ivar Tengbom med byggnadsrådet Fredrik Lilljekvist på sin högra sida och byråchefen Christian Lovén på den vänstra. Året är sannolikt 1925.

Från sin plats längst till vänster i bild betraktar han oss med lätt beslöjad blick och något av tjugotalsdandy i framtoningen, den ännu ej fyrtioårige chefen för verkets kulturhistoriska byrå – arkitekten och konstnären Ragnar Hjorth.

Kunglig medalj

Ragnar Hjorth föddes i Stockholm den 2 maj 1887. Redan i trettonårsåldern började han måla landskap och tänkte sig en framtid som bildkonstnär, men i likhet med många andra med samma drömmar valde han den ekonomiskt tryggare arkitektbanan. Som nittonåring började

han 1906 vid Tekniska högskolan vid Drottninggatan där bland andra Erik Lallerstedt och Lars Israel Wahlman, båda framträdande representanter för den nationalromantiska arkitekturen, var lärare.

Gunnar Asplund hade börjat på skolan året före honom och bland

kurskamraterna fanns Ärland Nooren, Sven Brandel och Gustaf Dahl.

Hjorth lämnade KTH med examen 1910.

Åren 1912–14 studerade han vid Konsthögskolans arkitekturskola, vilket var obligatoriskt för att få behörighet som arkitekt i Byggnadsstyrelsen.

Innehavare av den 1912 nyinrättade professuren i arkitekturhistoria vid Konsthögskolan var Sigurd Curman, som var den främste svenske företrädaren för den moderna restaureringsideologin. Den som förespråkade en restaureringskonst som, till skillnad från 1800-talets stilrestaureringar, tog hänsyn till byggnadens patina och autenticitet.

Det var överhuvudtaget ett stort intresse för gammal svensk byggnadskonst vid denna tid. Arkitekturminnesföreningen, som var knuten till Konstakademiens arkitek-

turskola, gjorde uppmätningar av äldre svenska byggnader som publicerades i serien "Svensk arkitektur" och åren 1908 till 1930 gav Svenska Teknologföreningen ut "Gamla svenska städer", där de gamla stadsmiljöer som hotades av utplåning dokumenterades.

Detta präglade inriktningen på Ragnar Hjorths arkitektgärning och han kom att ägna en stor del av sin verksamhet som arkitekt och ämbetsman åt restaureringar och byggnadshistoriska frågor.

Vid Konsthögskolan erövrade han högsta utmärkelsen, den Kungliga medaljen, för ett förslag till konserthus vid Karlaplan. Priset berättigade till stipendium för utlandsstudier, men världskriget kom emellan och det var först under 1920-talet som han kunde resa ut.

Under studietiden vid Tekniska högskolan deltog Ragnar Hjorth i Nordiska museets inventeringar och uppmätningar av äldre allmogebyggnader som leddes av intendenten vid museet, Axel Nilsson. Det är möjligt att det var därför som hans första uppdrag som praktiserande arkitekt 1915 kom från Nordiska museet. De gällde Idunhallen på Skansen som var föregångare till restaurang Solliden och den nya friluftsteatern. Senare utformade han också Skansens djurhus, som nu är Skansens akvarium.

Hjorth utnämndes år 1917 till arkitekt utom stat vid Kungl. Bygg-

Kungens sängkammare var ett av de rum som rekonstruerades när Gustav III:s paviljong restaurerades.

nadsstyrelsen. Det var en slags auktorisation som berättigade till uppdrag för Byggnadsstyrelsens räkning.

Under åren 1916–17 deltog han tillsammans med kollegan Ture Ryberg – senare Karolinska institutets arkitekt – med framgång i ett par tävlingar. Tävlingen om nya byggnader för flottan på Skeppsholmen ledde till att deras förslag "För Stockholms skull" inköptes och tävlingen om Götaplatsen i Göteborg

1917 slutade med första pris för förslaget "Forum Atrium".

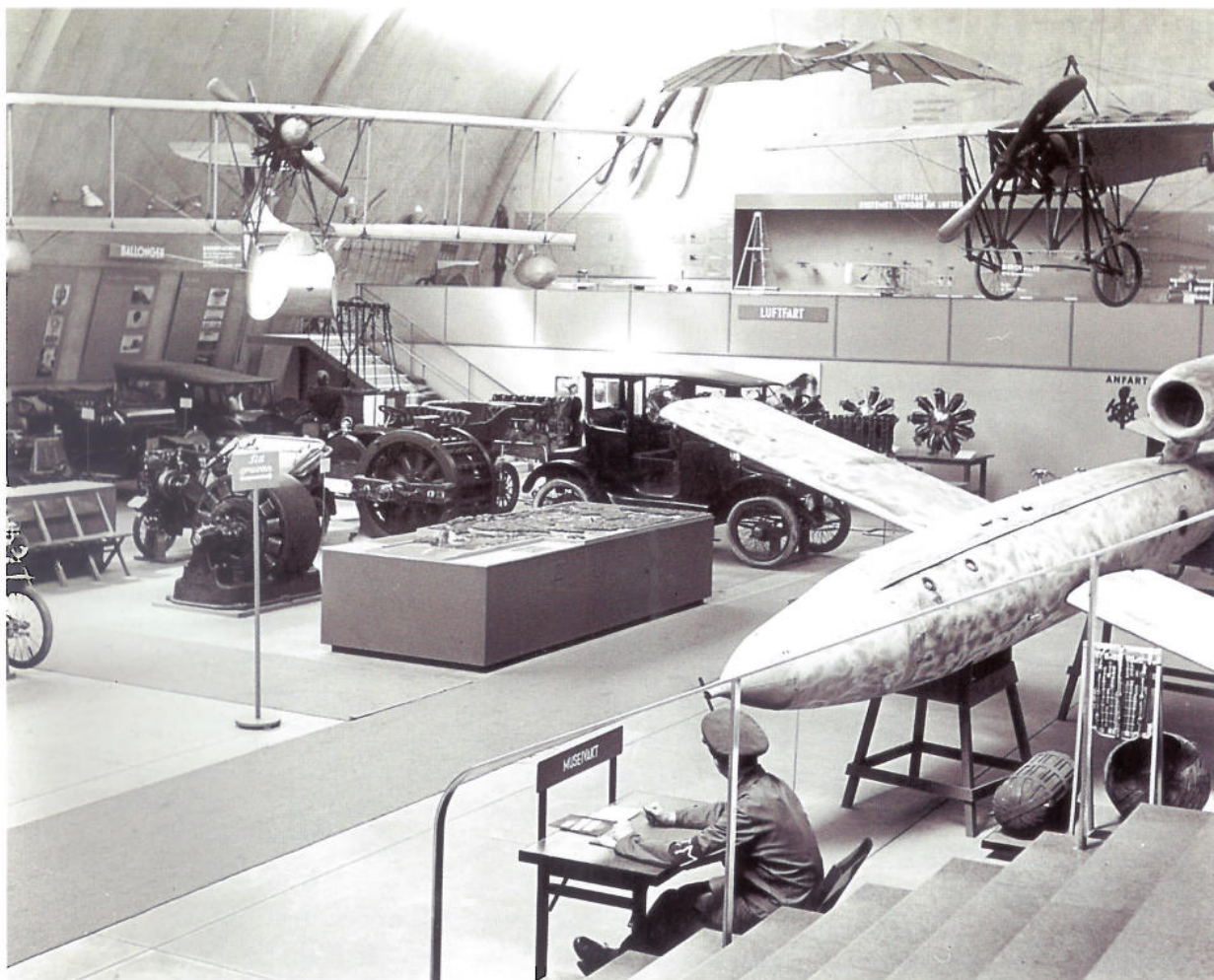
Åren 1917–21 var han verksam som lärare vid Konstakademiens arkitekturskola, först i byggnadskonst och senare i svensk arkitekturhistoria och dekorativ konst. Lärostolen i arkitekturhistoria var vakant sedan Sigurd Curman 1918 blivit chef för Byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå.

Byggnadsråd

Sigurd Curman lämnade 1923 sin tjänst som byggnadsråd och chef för kulturhistoriska byrån för att bli riksantikvarie och till efterträdare utsågs Ragnar Hjorth, som ungefär samtidigt fått ett prestigefyllt uppdrag – Nobelstiftelsens hus vid Sturegatan i Stockholm. Hjorth stannade kvar på sin post i nästan trettio år, fram till pensioneringen 1952. Bland de mer intrikata ärenden han hade att handlägga var den långdragna frågan om restaureringen av Uppsala domkyrka.

Karlaplan i Stockholm fick sin nuvarande utformning av Ragnar Hjorth 1930.

Maskinhallen i Tekniska museet.

År 1927 blev han slottsarkitekt på Haga och den första större uppgiften där blev att 1931–32 bygga om och restaurera Drottningens paviljong eller Haga slott, som byggnaden kallas i dag, till bostad för prins Gustaf Adolf och prinsessan Sibylla.

Den viktigaste insatsen på Haga blev dock restaureringen av Gustav III:s paviljong, som genomfördes 1936–47. Paviljongen byggdes 1787–88 efter ritningar av Olof Tempelman och inreddes av Louis Masreliez i sengustaviansk stil.

Under 1800-talet gjordes stora förändringar i paviljongen och restaureringen, som genomfördes tillsammans med konsthistorikern Carl David Moselius som expert på den gustavianska inredningskonsten, blev delvis en rekonstruktion av ursprungliga interiörer, till exempel biblioteket och konungens sängkammare.

Hjorths produktion av nybyggnader är inte så väldigt stor, men har

en hög och jämn kvalitet. De tidigaste verken, till exempel Idunhallen på Skansen och ett förslag till att bygga om Fredrikshovs slott för Livrustkammarens räkning och de båda tävlingsförslagen, är utförda i den tidiga klassicism som under 1910-talet började avlösa det förra decenniets romantiserande arkitektur.

Nobelstiftelsens hus, som byggdes 1924–26, är av ett helt annat kynne. Den anknyter med sin helrusticerade fasad av slipad Ignabergastenen och djupt liggande fönster till den nyantika arkitekturen från 1700-talets slut och 1800-talets början.

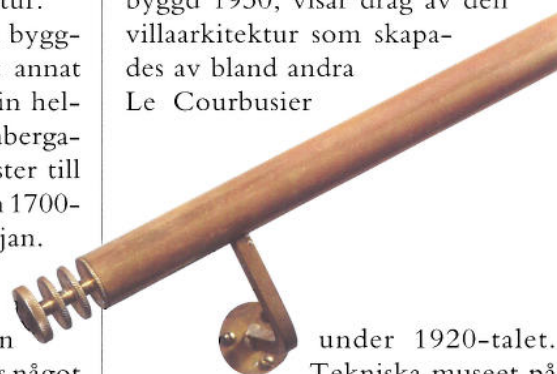
Så kom den till uttryck i exempelvis George Dance's Newgate Prison i London från 1770–72 eller Erik Palmstedts något yngre tullpackhus vid Skeppsbron i Stockholm.

Ett nytt formspråk

Ragnar Hjorth tillhör den generation av svenska arkitekter, som vid uppnådd medelålder fann ett nytt

formspråk i funktionalismen. Ett formspråk som är väsensskilt från nationalromantikens som dominerade deras utbildningstid, men som i sin rationalism står nyklassicismen nära.

Villa Backen, senare Solbacken, vid Djurgårdsbrunn i Stockholm, byggd 1930, visar drag av den villaarkitektur som skapades av bland andra Le Corbusier

under 1920-talet. Tekniska museet på Djurgården i Stockholm, som nu förvaltas av Statens fastighetsverk, är Ragnar Hjorths programmässigt mest avancerade, till omfånget största och kanske också konstnärligt mest betydande verk.

Allt sedan 1925 var Hjorth arki-

tekt åt Tekniska museet som hade grundats året innan. Redan 1925–26 gjorde han förslag till en ombyggnad av delar av Livregementets dragoners kasernanläggning på Norra Djurgården till ett tekniskt museum. Förslaget realiserades aldrig och i stället utarbetades under utställningsåret 1930 ett projekt till en nybyggnad för museet på samma plats. Projektet utvecklades vidare och 1933 blev det möjligt att förverkliga genom att Knut och Alice Wallenbergs stiftelse anslog 2 miljoner kronor och staten ställde marken på Djurgården till förfogande kostnadsfritt.

Museet började byggas 1934 och var färdigt två år senare. Projektningen av museet utfördes i nära samarbete med dess föreståndare Torsten Althin. Tekniska museet är en stor byggnad och det kan väl diskuteras om den känsliga miljön vid Djurgårdsbrunnsviken är dess rätta plats, men så var nu en gång bestämt.

Huvudbyggnaden innehåller entré, utställningssalar, magasin, kansli samt lunchrum och museichefens bostad i en särskild byggnad på det platta taket. Till huvudbyggnaden ansluter den stora, av välvda stålågar uppbyggda, maskinhallen som har tycke av samtida flyghangarer.

Huvudbyggnadens exteriör är tämligen sluten och mot ingångsidan är det endast det tvåvånga

entrépartiet som bjuder på någon öppenhet.

Maskinhallen är med sin väldiga rymd och behagliga ljusföring ett av den svenska funktionalismens vackraste rum.

Samtidigt med Tekniska museet byggdes, efter Ragnar Hjorths ritningar, ett kraftverk för Gryts fabriker mitt i Norrköping. Ägaren Norrköpings Bomullsväveri AB, gemensligen kallat "Tuppens" var en av Tekniska museets stiftare.

Kraftverket är med sin uppglasade fasad genom vilken de magiska elektricitetsmaskinerna blottar sig för Motala ström ett exempel på ett slags industriexpressionism i funktionalistisk dräkt.

Övergav aldrig bildkonsten

De tidiga årens tävlingserfarenheter av stadsgestaltning kom till nytta när Hjorth fick i uppdrag att planera Karlaplan i Stockholm. Arbetena som utfördes 1930 gav den väldiga stjärnplatsen det utseende den i allt väsentligt har i dag.

"1930 anlades den 1 100 kvadratmeter stora bassängen i försänkt läge i förhållande till omgivande gator. Dammen omslötts av flera rader alléträd, häckväxter och gräsmattor. I bassängens mitt spelar en kraftig fontän, vars mäktiga vattenpelare är en riktpunkt för flanörerna i Karlavägens och Narvavägens alléer" skri-

Entréhallen i Nobelstiftelsens hus.

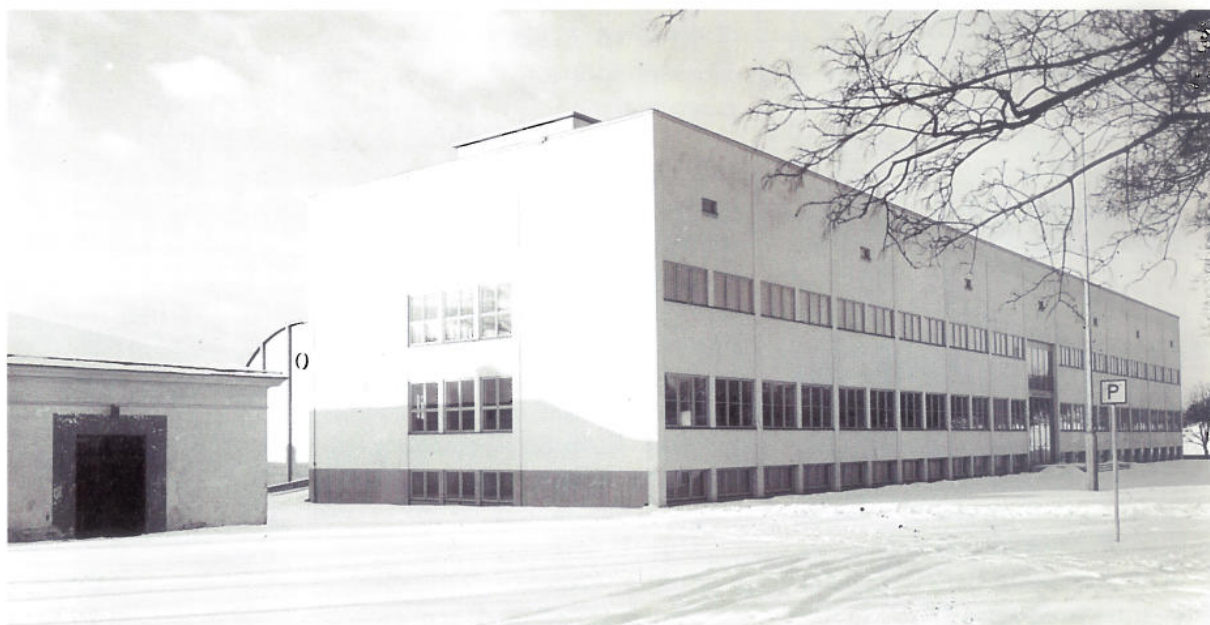
ver Bertil Asker i "Stockholms parker".

Ragnar Hjorth övergav aldrig bildkonsten. Han var under hela livet en produktiv tecknare och verkade även som grafiker, akvarellist och målare. Det var särskilt hans kolteckningar av gamla svenska byggnader och miljöer, av vilka några är publicerade i det tidigare nämnda arbetet "Gamla svenska städer", som tilldrog sig uppmärksamhet.

Efter pensioneringen 1952 arbetade Ragnar Hjorth med flera kyrkorestaureringar däribland Göteborgs domkyrka, Nydala klosterkyrka och Bromma kyrka. Så sent som 1967 utformade han minnesstenen över den militära verksamheten på Marieberg i Stockholm.

Ragnar Hjorth avled på sin åttiofjärde födelsedag den 2 maj 1971.

Staffan Nilsson

Tekniska museet på Norra Djurgården i Stockholm byggdes 1934–36.